

Слободан Љ. Јовановић Борски јубилеји: наши потенцијали и пропуштене прилике

У години 2004. догодило се да је, напореда са великим националним јубилејима, подручје Бора и околине изнедрило годишњице које по свом значају и суштини представљају знамените међаше историјској развоја – не само локалној, већ и националној рани, укључујући и догађаје којима с њравом можемо њридаћи и међународни реноме. Полазећи од давно познатих и много пута потврђених чињеница да се без познавања и поштовања прошлости и културно-историјских вредности не може остварити никаква визија будућности, и да је култура (заснована на баштини) темељ свеколиког развоја једног краја, навешћемо у овом прилогу само елементарне податке о нашим јубилејима; од читалаца очекујемо да сами донесу суд о томе шта је и колико Бор изјубио њројубићајући да достојно обележи ове велике даћуме.

Незнање је извориште свеколиких невоља. А незнање (а са тим у вези и лажни систем вредности), комбиновано са осиношћу, нешто је најгоре што једну средину може да задеси.

- ⊗ 27. јануар: Свети Сава – дан просвете, дан Народне библиотеке у Бору и 135 година од оснивања читалонице у Злоју – њрве у селима Србије
- ⊗ 15. фебруар: Сретење – 170 година од оснивања Тимочке епархије
- ⊗ март–април – 70 година од боравка Ђорђа Андрејевића Куна у Бору (на основу чега је настала чувена мапа графика „Крваво злато“)

- ⊗ април – сѐојодишњица најсѐаријеј објекта у Бору – кафане „Весели рудар“
 - ⊗ 31. мај – 1. јун - Сѐојодишњица оснивања Француској друштва Борских рудника и, у оквиру њоја, 150 година од рођења Фране Шисѐека
 - ⊗ август – 170 година Бресѐовачке бање – њрве државном рејулаћивом уређене бање Србије (поред Соко Бање), са првим именованим бањским лекаром и задужбинама тројице српских владара и других знаменитих личности (једна од две „дворске“ бање Србије у 19. веку)
 - ⊗ 15. септембар – 55 година музичке школе (64 ученика и 5 наставника ове школе године 1949. представљали су изузетно културно достигнуће за Бор)
 - ⊗ 3. октобар – 60 година од ослобођења Бора у Другом светском рату
 - ⊗ 9. новембар – 60 година од смрти Миклоша Рагноћија (најзнаменитијег борског логораша и једног од највећих европских песника)
 - ⊗ 17. новембар – 60 година Гимназије
 - ⊗ 13. децембар – 140 година самостјалности борске ојшћине (догађај који је допринео да Бор, одвојивши се од Кривеља, њо њрви њућ њостјане њрејознаћљив као самостјалан чинилац на њолићичкој администјраћивној майи Србије)
 - ⊗ 24. децембар – 165 година школе у Злоју, њрве школе у неком селу Тимочке крајине
 - ⊗ 31. децембар – 35 година од оснивања Радио Бора
- Поред тога још и:

- ⊗ 550 година од њрвој њомињања насеља борске ојшћине у истјорији (Злот, Слатина, Бела Река, Метовница – у првом турском попису Видинског санѐака 1454. године)
- ⊗ 20 година (југословенски значајне) ликовне колоније „Бакар“
- ⊗ 85 година од формирања првог фудбалског клуба у Бору; 55 година откако је омладинска екипа ФК Бор (капитен Милош Милутиновић) освојила првенство Србије

У овом кратком осврту на наше јубилеје задржаћемо се на једној годишњици која свакако, у симболичном смислу, заузима средишње место међу појавама од значаја за утврђивање друштвеног и културног идентитета Бора; 100 година кафане „Весели рудар“ није само потврда нашег знања о најстаријем објекту који постоји у Бору, већ и подстицај да се овај вршњак рудника стави у контекст бурног раста и развоја Предузећа и Бора као насеља.

Прво помињање ове грађевине потиче из априла 1904. године – тада је у званичном извештају комисије Министарства шума и рудника наведено да се у Бору гради „велика кафана са преноћистем“. Кафана је свакако завршена до почетка лета исте године. Њен власник и градитељ био је Сима Јовановић, трговац и председник борске општине, припадник најбогатије и најмоћније борске породице с краја 19. и у првим деценијама 20. века. За ондашње борске прилике објекат је свакако био необичан: својом величином и вишефункционалном наменом одударао је не само од традиционалног градитељства, већ се истицао и у односу на француско колонијално насеље, чија је изградња отпочета 1905. године. То се, уосталом, може запазити и на свим фотографијама из онога времена. Предузимљиви газда Сима Јовановић, међутим, добро је

Кафана „Весели рудар“ (у њвом џлану) и џочеци џзв. „сѝаре француске колоније“ (џрва деценија 20. века)

проценио будућност рудника у то почетно време његовог рада; кафана „Весели рудар“ била је једино место у Бору где су могли да одседају истраживачи и први руководиоци рудника (Вајферт, Хофман, Шистек), нови француски власници и стручњаци, представници Министарства шума и рудника, чланови стручних комисија Владе Краљевине Србије и представници тек установљених органа власти. Тако је кафана „Весели рудар“ била у ствари једино свратиште и „хотел“ у Бору током низа година.

Још двадесетих година овај објекат се у изворима помиње готово искључиво као хотел. То чини и борски летописац, свештеник Андреја Ђорђевић, приказујући свечаност освећења споменика погинулим ратницима у Првом светском рату (1924. године), свечаност десетогодишњице уједињења Срба Хрвата и Словенаца (1. децембар 1928), прослављање празника Св. Ђорђа и рударске славе Св. Прокопија. И све друге манифестације, јубилеји и годишњице државног значаја обележаване су у кафани „Весели рудар“, често и уз учешће војне музике из Зајечара. Тако је овај објекат постао место првих јавних скупова и друштвених догађаја; он је, самим тим, био и извориште првобитног борског грађанства.

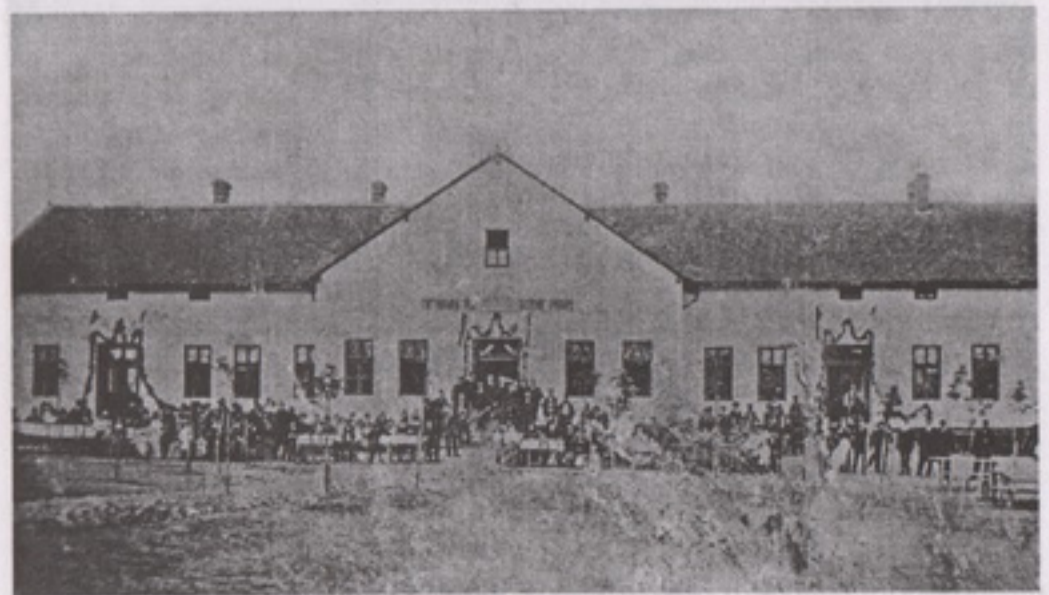
Напоредо са својом хотелијерском, кафанском и друштвеном функцијом, „Весели рудар“ је представљао и место првих културних догађања. Још пре Првог светског рата у овој кафани наступало је Тамбурашко друштво и дилетантска позоришна дружина, а почев од 1919. године овде је радио и први биоскоп у Бору. Набавку и пројекцију (немих) филмова вршили су Французи, а пратњу је чинио Мирко звани Свирач, музикант из Великог Извора.

Наравно да је кафана Симе Јовановића била и поприште политичких борби; за овај објекат се може слободно рећи да је био седиште Радикалне странке не само

за борски крај, већ и за ширу област (захваљујући утицају породице Јовановић, Бор и околина били су вишедеценијско радикалско упориште, а газда Сима виšekратни народни посланик).

Почетком тридесетих година, након сламања монополског положаја породице Јовановић (у политичком смислу, то је нашло свој одраз на општинским изборима 1928), кафана „Весели рудар“ губи значај као друштвено и културно средиште. Оснивање Соколског друштва и подизање Соколског дома (1931–1933) још више је утицало на маргинализацију овог објекта, напоредо са изградњом нових репрезентативних ресторана – хотела („Круна“, „Корзо“, „Мексико“, итд.). Октобра 1939. године, „Весели рудар“ је преуређен за потребе новоосноване женске занатске школе, под покровитељством „Пододбора госпођа Друштва Књегине Зорке“. У овој школи, поред ручног рада, предавани су и гимназијски предмети и веронаука.

После Другог светског рата зграда кафане „Весели рудар“ је претворена у Ватрогасни дом и то је остала више деценија. Данас је „Весели рудар“, најстарија и најзнаменитија грађевина Бора, руинирани објекат недефинисане намене (магацин, синдикална остава, узгајалиште живине /?!/).

Кафана „Весели рудар“ – разгледница из 1907. I.